

INSTITUTIONES METAPHYSICAE

METAPHYSICAE NOTIO.

Si animum cuncta innovandi et veterum dicta absque ullo delectu spernendi prorsus deseras, neque ex adverso eorum placitis servili pede insistendo recentiorum doctrinas, velut delirantium somnia, indiscriminatim contemnas, magnam procul dubio ex metaphysices tractatione voluptatem et utilitatem percipies. In hac enim homo seipsum attente contemplatur, animi sui naturam ejusque excellentem conditionem, ac proprietates perfecte scrutatur, a sensibus, et materia segregatus, futuram vitam avidè prospicit, universalibus conceptibus totam hujus mundi machinam, seipso quodammodo major complectitur: quin imo extra mundum veluti excurrent, alios atque alios ipsi similes cogitatione assequitur. Ab effectibus ad causas eo usque progreditur, donec ad primam omniumque principem perlingat, cujus demum naturam ita rimatur ut de infinitis ejus perfectionibus; pro viribus intelligentiae creatae, minus quam fieri potest imperfectam notionem comparare valeat. Hisce autem omnibus, quid est, quod aut majori voluptate animum perfundat; aut majorem utilitatem non solum privato, sed etiam publico totius societatis bono adferat?

Metaphysica, si rei et non vocis significationem spectes, sub se complectitur *ontologiam* seu *scientiam entis in genere* quae et *metaphysica generalis* dicitur. *psychologiam* seu *scientiam animi nostri*, ejusque proprietatum, et *theologiam naturalem*, quae Deum *O. M.* ejusque perfectiones, *rationis lumine investigat*. Hisce tribus, post Wolfium, jungi etiam communiter solet *cosmologia*, quae *aspectabile hoc universum, ejus finem, ordinem, legesque generatim considerat*.

Non me latet plerosque incautos, veritatum nuper expositarum inquisitionem solo rationis lumine institutam, despectui habere, et nomini *philosophiae rationalis*, per injuriam, nefariae incredulitatis notam affingere. Verum ideo ne rectum philosophiae studium derelinquendum erit, quia improbi homines perverso ejus usu religioni insultant? Ideo ne etiam nomen philosophiae respuendum et

ignavo otio contabescendum erit, quia recentiores increduli vesana Materialismi, Fatalismi, Atheismi, Rationalismi, Idealismi, Formalismi, omnisque impietatis deliramenta *philosophiam* dixerunt? Et non satius ita eidem operam navandam, ut plenioris ejus haustus homines ad veram religionem perducere valeant, vel in ea jam constitutis firmiter permanere suadeant? Animum itaque, optimi juvenes, ad studia erigite, nos enim et inutiles veterum quaestiones eliminando, et recentiorum omnia scrutandi et innovandi insanum pruritum compescendo, tam in tractatione ontologiae, quam pneumatologiae, ea tantum delibabimus, de quibus certum aliquid affirmari potest et quae scitu sunt necessaria. Postremum denique locum, prout institutionis nostrae ratio patitur, cosmologicis notionibus tradendis conservabimus.

METAPHYSICA GENERALIS, SEU ONTOLOGIA PROOEMIUM.

Notiones generales de *ente*, seu de *illo quod aliquo modo est*, ejusque abstractis proprietatibus in hac metaphysices parte exponendae, omnibus scientiis perdiscendis inserviunt. Usus autem obtinuit, ut non solum de proprietatibus entium, eorumque ad invicem relationibus, sed etiam de relationibus veritatum seu principiorum quorundam se mutuo excipientium, nonnihil disseratur. Unde et nos ordinem hunc sequemur.

ARTICULUS I.

DE RELATIONE VERITATUM NECESSARIARUM ET CONTINGENTIUM.

1. Ex impossibilitate, quam animus noster experitur, conjungendi *simul esse et non esse*, factum est, ut nonnulli existimarint principium contradictionis esse primum omnium veritatum necessariorum *ordine demonstrationis*: quia in his, cum ex natura ipsius subjecti praedicatum ipsi tribui aut ab ipso removeri debeat, si animus illud non tribueret vel non removeret, cogeretur conjungere *simul esse et non esse*, contra naturalem impossibilitatem. Verum hac in re quid sit sentiendum, sequens propositio aperiet.

PROPOSITIO.

Omnes veritates necessariae reducuntur ad principium contradictionis, non omnes tamen possunt, aut debent per illud demonstrari.

2. Analysim veritatum necessariorum instituendo e. g. *totum est majus sua parte, circulus est rotundus, etc.* apparet, animum ita apprehendere in iis convenientiam vel pugnam, ut, si secus esset, cogeretur conjungere *simul esse et non esse*: ergo ratio convenientiae aut pugnae earum eadem est, ac ipsa natura principii contradictionis; ergo omnes ad illud reducuntur.

Nec obstat, principium hoc esse negativum et modale; alias veritates necessarias affirmativas esse et simplices; in reductione enim unius veritatis ad aliam, respicitur dumtaxat identitas rationis convenientiae vel pugnae praedicati ad subjectum; cum itaque in omnibus hisce veritatibus, eadem impossibilitas conjungendi *esse et non esse* deprehendatur, recte principium contradictionis dicitur esse primum ordine reductionis.

3. Quod autem non omnes istae veritates possint, aut debeant per hoc principium demonstrari, patet 1° quia pleraeque earum aequae immediate ab animo deprehenduntur eumque ad assensum cogunt ac ipsum principium contradictionis, et eas demonstrando, ut advertit sapienter Gerdil (1), loco majoris persuasionis, obscuriores forte efficias; 2° quia demonstratio debet fieri non solum ex prioribus, sed ex notioribus; principium contradictionis, licet esset prius cognitione omnium aliarum veritatum necessariorum, quod forte potest negari (2), non est tamen semper notius, ut nuper dixi-

(1) *Réflexions sur un mémoire de M. Beguelin.* Oper. edit. Romanae tom. II.

(2) Dicimus, posse forte negari, principium contradictionis esse prius cognitione ceteris veritatibus necessariis. Nam prorsus non video, quid solide posset responderi contententi, hoc aliud principium, *quod est, est*, utpote positivam et generalem necessitatem, seu permanentiam alicujus esse exhibens, antecedere etiam quoad cognitionem. Etenim videtur necessario debere prius percipi simplicem necessitatem alicujus esse, quam absolutam repugnantiam, seu impossibilitatem *simul esse et non esse*. Insuper, neque prioritas illationis illi relate ad istud principium tribuenda vi-

mus; ergo non esset *demonstratio*, sed mera *declaratio*; 3° si quis veritatem aliquam necessariam intuitivam e. g. *bis duo praebent quatuor* etc. aut non perciperet aut negaret, a fortiori non percipiet, vel negabit demonstrationem tuam, utpote magis complicatam.

4. Dices I°. cum Storchenau (1): analysim in synthesim convertendo, omnis veritas necessaria deducitur ex principio contradictionis; ergo per illud demonstratur.

Rsp. *Nego conseq.* Deductio haec relate ad veritates immediate intuitu cognitae, est mera declaratio: non enim fit ex notioribus, sicut postulat demonstrationis natura, quae non est mera analysis in synthesim conversio (2).

Instabis. Saltem indirecte et ad absurdum quaecumque veritas necessaria demonstrari poterit.

Rsp. *Nego.* Etenim demonstratio etiam indirecta postulat, ut illud quod deducitur non sit immediate cognitum: secus haberetur merus verborum lusus.

5. Dices II°. Si principium contradictionis non sit primum ordine demonstrationis, 1° nulla gaudet prae ceteris praerogativa: 2° tollitur unitas scientiae et cognitionum: 3° ab adversario, cum quo disputamus, petendum est, ut absque probatione plura admittat: 4° deberemus acquiescere cognitionibus, quae non probantur: Quae omnia sunt indigna philosopho.

Rsp. *Nego.* 1^m et 2^m partem majoris. Ratio primae negationis est, quia principium hoc est primum ordine reduc-

detur, cum non appareat aliquod discrimen inter has duas deductiones: *idem nequit simul esse et non esse: ergo quod est, est; et quod est, est; ergo idem nequit simul esse et non esse.* Atque hoc relate ad cognitiones et veritates necessarias; nam cognitio alicujus veritatis contingentis e. g. cognitio quaedam distincta nostri ego existentis, ut possit haberi tamquam subjectum nostrarum affectionum, antequam oportet quamlibet aliam cognitionem, uti vidimus (*Logicae* parte secunda art. 3).

(1) *Ontol.* sect. I. c. I.

(2) Difficultatem hanc illi tantum promovere possunt, qui relicta accurata demonstrationis definitione, quam indicavimus (*Logicae* part. I. art. 4). hanc aliam eidem substituunt, scilicet: *deductio unius veritatis ex alia.* Verum definitio haec gratis data gratis potest negari, praesertim quod meram declarationem a demonstratione non distinguat, et adversetur communi sententiae Doctorum, in omnibus veri nominis scientiis plura indemonstrabilia principia admittentium.

tionis, quod de ceteris veritatibus necessariis dici non potest, cum non sint adeo universales; quia ipsam naturam veritatum necessariorum exhibet; quia sola negatione affirmatur, etc. dum interim cum quibusdam aliis in hoc conveniat, quod nequeat demonstrari: quodque, si quis ullum horum principiorum audeat negare, aequae de quacumque alia cognitione poterit et debet dubitare, et in absolutum scepticismum labetur (1).

Ratio ob quam negavimus *alteram partem majoris* est, quia unitas scientiae cujuscumque non desumitur ex unitate principii demonstrativi, sed ex unitate vel objecti totalis vel finis aut modi, quo aliquid considerat. Sic Theologia e. g. est unica scientia, quia omnia de quibus disserit, ad unicum objectum, nempe Deum, immediate aut mediate referuntur. Cognitionum autem unitas et nexus satis manifestatur per simplicem reductionem ceterarum veritatum ad istam.

3^m *Partem Dist.* ab adversario, etc. plura numero admittat, *conc. in se. nego.* Unum tantum postulandum erit, ut scilicet admittat absque probatione, quae probari nec possunt, nec debent; nisi velimus, omnium probationem exquirendo, aequae de omnibus dubitare. Hinc patet, cur vera sit 4^a *pars majoris*, et *minor* omnino falsa. Non enim indignum est philosopho sequi rationem, quae docet se ita constitutam esse, ut vel plura aequae certa absque probatione debeat admittere, vel secus ad scepticorum placita descendere.

(1) Diximus, contradictionis principium ipsa negatione affirmari. Nam qui illud negaret, id faceret existimans, non posse se debere dici verum illud, quod est falsum, seu existimans, *idem non posse simul esse et non esse*: quod etiam de dubitatione circa veritatem hujus principii dici potest. Si autem quis opponeret, hoc principium non supposito, nihil posse supponi verum, quia aequae poterit dici falsum; ideoque hoc principium anteverteret ceteras omnes cognitiones; imprimis negare potest *antecedens*. Etenim, saltem posset et deberet admitti veritas cognitionis existentiae nostrae, quae pariter ipsa negatione, aut intrinseca dubitatione affirmatur. Deinde, negatur et *consequens*. In dicta namque hypothesis, non ideo nihil posset dici verum et falsum, quia tolleretur istud principium, velut cognitio quaedam universalis ceteras omnes antevertens; sed ex falsa suppositione, quasi simul tolleretur naturalis animi nostri impossibilitas conjungendi *esse cum non esse*, quae est medium distinguendi verum a falso. Impossibilitas haec, cum nunquam auferatur, relinquit semper in animo facultatem ac necessitatem, apprehendendi saltem *suum esse*, dum est, non aliter quam est. Confer nuper dicta in nota 2. n. 3.

Instabis 1°. Formalis veritas ratiocinii ultimate in principio contradictionis fundatur; atqui ope ratiocinii omnia probantur; ergo.

Resp. *Dist. maj.* Ordine reductionis *conc.* demonstrationis, *nego*; et *Dist. min.* quae indigent probatione, *conc.* secus. *nego min.* et *conseq.* In Logica (1) ostendimus, reduci quidem ad principium contradictionis, non vero probari identitatis et discrepantiae principia quae per se immediate sunt certa. Idem dic de aliis veritatibus immediatis e. g. *si ab aequalibus demas aequalia*, etc. Si veritatem immediate cognitam demonstrare contendas, ratiocinium utramque praemissam immediate evidentem habebit; erit proinde dumtaxat declaratorium.

Instabis 2°. Si quis solum principium contradictionis pro certo haberet, poterit illi tunc omnis veritas necessaria ope istius principii demonstrari; ergo.

Resp. *Dist. ant.* poterit tunc, etc. et hoc fieret per accidens, *conc.* quasi omnis veritas necessaria egeret probatione, *nego*. Distinctionis ratio per se patet; recolantur insuper dicta in fundamento. Praeterea argumentum hoc retorqueri potest; nam si quis solum principium e. g. *totum est majus sua parte*, admitteret tamquam certum, poterit tunc illi et ipsum principium contradictionis probari (2).

6. In ratiociniis mixtis, ubi agitur de praedicato contingenti, quod praeter essentiam tribuitur subjecto, locum habet principium rationis sufficientis: *nihil fit sine sufficienti ratione*; seu strictius et verius loquendo, principium causalitatis: *non datur effectus sine causa*. Non enim ratio sufficiens vel motivum nostrae e. g. cujusdam cognitionis, est causa existentia ejusdem. Sic itaque supposita existentia etiam unius e. g. entis contingentis, legitime inferitur existentia Dei seu entis necessarii, dicendo: non datur effectus sine causa; atqui ego existo, qui utique sum effectus contingens poteram enim esse aut non esse: ergo existit ille, qui mihi tribuit existentiam, nempe Deus. Quia porro in analysi omnium veritatum contingentium, devenimus ad hoc principium, hinc omnes veritates contingentes ad illud reducuntur, quamvis non omnes possint, aut debeant ope illius demonstrari, propter easdem rationes, quas jam attulimus (3). Nec obstat, quod causam

(1) Parte 1. artic. 3. §. 1. n. 16.

(2) Vide superius notam 2. n. 3. adjectam.

(3) ¶ Superius n. 3.

sive rationem sufficientem alicujus effectus, plerumque non valeamus assignare. Hoc enim fit ex imbecillitate nostra; scimus tamen, vi hujus principii, eam debere adesse, licet in specie nequeat determinari.

7. Absolutam certitudinem principii rationis sufficientis impugnavit Beguelin (1) contendens, illud esse dumtaxat experimentale et probabile. Oppositum suadetur hisce rationibus.

1°. Ex ipsa terminorum explicatione immediate patet, dato quod aliquid ita sit, ut potuerit non esse vel aliter esse, necessario requiri aliquid, cur potius sit quam non sit; nam secus, eodem modo, quo est, posset non esse, ac proinde esse et non esse. Hinc, spectata natura hujus veritatis, non eget probatione.

2°. Si posito effectu, qui poterat non esse, nulla haberetur ratio seu causa ipsius, tunc, aut ideo tantum existit, quia erat possibile, aut quia sibi ipsi existentiam tribuit aut quia eam a nihilo accepit; atqui haec omnia sunt absurda. Etenim possibilitas per se non involvit existentiam estque natura prior et idem ac non existentia; ergo existentiam, acquiri a mera possibilitate, idem est, ac acquiri a non existentia, seu *esse acquiri a non esse* seu *acquiri et non acquiri*. Idem accidit in altero casu; si enim sibi ipsi existentiam tribueret, deberet agere antequam existat seu existere antequam existat seu *existere et non existere*. Acquirere demum existentiam a nihilo idem est ac *nihil acquirere* seu *acquirere et non acquirere*, cum nihili nulla sit activitas, et axioma; *a nihilo nihil fit*, ex ipsa terminorum consideratione certissimum sit, dum inter *nihilum* et *aliquid* eadem inveniatur relatio, ac inter *esse* et *non esse*, seu inter ipsum contradictionis principium. Atque hoc est argumentum ad hominem: Beguelin enim, absolutam certitudinem principii contradictionis admittens, nequit eandem praerogativam principio causalitatis denagere, quin sibi ipsi apertissime contradicat et principium contradictionis destruat. Videatur Gerdil superius (2) memoratus.

8. Hinc quoque sequitur, principium causalitatis non esse *a posteriori* et ab experientia, sicut vellet Hume, qua-

(1) In *Dissertat. Academeae Borolinensi oblatis*. Vide *Acta ejusd. Acad.* ad An. 1755.

(2) In nota 1. n. 3. adjecta.

si nempe necessitas illationis alicujus causae posito effectu, ac proinde etiam certitudo istius principii fundaretur dumtaxat in constanti observatione immediatae successionis unius eventus post alium et hinc profluenti habitudine mentis nostrae, spectandi unum ut *effectum* aliud ut *causam*. Etenim ista assertio, *post hoc, ergo ex hoc*, jamdiu a sanae mentis philosophis tamquam inanis et illusoria reprobata atque rejecta est. Insuper necessitas illationis in illo principio, non a multitudine et constantia eventuum sed ab ipsis conceptibus *effectus*, et *causae* dependet, qui conceptus ab observatione successionis unius post aliud praescindunt, vel saltem non eam tantum, sed praeterea dependentiam in *esse*, ab efficientia seu causalitate manantem essentialiter includunt; secus nullum foret objectivum discrimen merae, licet immediatae successionis rerum, a successione cum dependentia, vel tamquam a conditione vel tamquam a causa; quod tamen discrimen non in nostro solum arbitrio, et habitudine spectandi diversos eventus situm esse, innumera et obvia probant exempla (1). Tandem, necessitas et universalitas alicujus principii, quae a sola inductione et observatione casuum particularium exurgit, minime involvit absolutam oppositi repugnantiam, qualis in isto principio habetur; experientia enim *per se* tantum docet *rem ita esse*, non autem, *aliter esse non posse*.

9. Cum vero conceptus *necessitatis absolutae, contingentiae, causae et effectus*, ut ex dictis facile colligitur, in ipsa naturali animi nostri constitutione et activitate,

(1) Ingens certe apparet discrimen merae, licet immediatae successionis unius post aliud, a successione cum dependentia. Nam quis est, qui non videt, nec diem esse causam noctis, nec unam anni tempestatem esse causam alterius, nec motum e. g. militum in ordine procedentium, se ad invicem producere, quamvis haec omnia immediate sibi succedant, seque accurate excipiant? At e contra, est ne mere immediata successio, extinctio e. g. famis et sitis post sumpcionem cibi et potus? sensus doloris post acceptum vulnus? combustionis ligni post ejus projectionem in ignem? in quo postremo casu a projectione ligni tamquam a necessaria conditione, ab activitate ignis tamquam a vera causa, et prorsus independenter a consuetudine vel nostro modo concipiendi, combustio illa dependet, estque verus *effectus*.

nec non in objective realibus rerum extra nos existentium proprietatibus fundamentum agnoscant, experientia interna et externa, quamvis dicat dumtaxat aliquam *rem ita esse*, nihilominus praebet fundamentum objectivae realitatis, etiam *notionibus a priori*; quandoquidem non minus certi esse debemus, dari in nobis et objectis externis proprietates constantes et invariables, ac salva natura entium absolutae necessarias, quam contingentes et variables, quae possunt esse vel abesse; nec minus utrarumque proprietatum apprehensio atque discrimen (1) arbitrio facultatis nostrae subjacet, nisi velimus ad idealismum scepticum et mysticum recta contendere. Hinc vero eruitur quoque haud contemnenda ratio explicandi, quomodo mens nostra ab *experimentalibus* et *contingentibus* cognitionibus transeat ad *notiones* et *judicia a priori*, seu a *contingentibus* et tantum *hypothetice necessariis*, ad *absolute necessaria*; a qua explicatione pendet subversio, ut fatetur Buhl (2), primi ac praecipui fundamenti *criticae rationis purae* a Kant institutae; quasi nempe, quidquid in *notionibus* ac *judiciis nostris analyticis* et *a priori* invenitur *absolute necessarium* et *universale* id omne haberetur per *anticipationem*, ex *subjectiva dumtaxat rationis nostrae constitutione*, absque ullo fundamento in *objectis*, quae per *experientiam* innotescunt.

Ex eo autem, quod principium causalitatis sit absolute certum, ut nuper ostendimus, et ad ipsum contradictionis principium reducatur, patet quomodo et de *veritatibus contingentibus* possit haberi certitudo *hypothetice metaphysica*, et quomodo ipsae valeant reduci, mediante hoc principio, ad ipsum contradictionis principium, ac proinde quomodo omnes veritates sese mutuo excipiendo, ad invicem neclantur.

10. Opponit Beguelin 1°. In principio causalitatis fit transitus ad *existentiam realem*, cujus notio est valde obscura: in principio contradictionis idealis tantum respicitur *existentia*, istud igitur pro *absolute certo* haberi potest, non illud.

Resp. *Dist. 1^m partem ant.* fit transitus, etc. et ad hoc sufficit eadem *abstracta existentiae notio*, *conc. secus, transeat.* Et *nego rationem additam*, cum *abstracta notio*

(1) Vide dicta *Logic.* Parte II. artic. 4. n. 51. et 52.

(2) *Hist. philosoph.*

existentiae non sit *arbitraria*, sed fundetur in *notione existentiae realis*, si in *abstracto* repugnet dari effectum absque causa, aequè repugnabit in *concreto*; sed dato etiam, quod ad hoc non sufficeret *notio abstracta*, clarissimam habemus *notionem existentiae realis concomitantem actua-*lem statum nostrum, seu *perceptionem nostri ego*.

Urget. Demonstrando istud principium, circulus vitiosus vel *petitio principii* committitur; cum *demonstrare* sit assignare *rationem sufficientem convenientiae praedicati* cum *subjecto*, et velle tantum id aggredi jam supponit quod adsit *ratio sufficiens talis convenientiae*; ergo.

Resp. *Nego. ant. et dist. probat.* supponit quod adsit, etc. id est, quod possit ostendi *adesse, conc.* quod actu adsit, *nego* vel *transeat*; et *nego conseq.* Idem per idem mutuo probando vel quod probandum assumitur loco probationis adferendo, fit circulus vitiosus aut *petitio principii*, non autem simpliciter supponendo *esse aliquid demonstrabile*, seu posse assignari *rationem sufficientem*, cur praedicatum conveniat *subjecto*. Hoc namque a quocumque viro prudente *demonstrationem instituentem*, supponi potest et debet; neque enim nos *principio causalitatis* utimur aut quasi jam actu certum esset supponimus, dum *absolute* et *metaphysicam* ejus certitudinem evincimus. Praeterea nos proprie non *demonstramus* istud principium sed *argumento ad hominem* ostendimus, illud tale esse, ut *demonstratione* non egeat.

11. Opponit H°. Si principium istud esset *a priori*, omnes veritates ejus ope deductae essent *absolute necessariae*, sicut sunt illae, quae e. g. ope principii contradictionis deducuntur. Ergo.

Resp. *Nego. ant. et paritat.* Cum principium causalitatis jungitur *veritatibus contingentibus*, *necessitas* quae infertur ex *deductione*, est tantum *hypothetica*: e. g. dato quod existat effectus A, impossibile est non existere ejus causam, licet forte talis causa, ut in se spectata, poterat esse aut non esse. Non accidit idem in *veritatibus necessariis*, quae ad invicem *nexu absolute necessario* copulantur.

Urget. Saltem tolleretur *libertas actionum*. Nam recte ita ratiocinor: existit causa expedita ad producendum effectum A; ergo impossibile est, ut effectus A non existat; ergo *necessario* existet.

Resp. *Nego. ant.* Ad prob. *Disq. conseq.* ergo im

possibile est, ect. in causis necessariis, *conc.* in liberis, *subdist.* dato quod se determinaverint *conc.* antequam se determinent, *nego.* In causa necessaria seu ad unum determinata, dato quod sit ad agendum expedita, effectus necessario sequitur, quia actum suspendere non potest; at in causa libera, cum effectus pendeat tantum ab actuali eius determinatione ad actum, quamvis supponatur esse expedita ad agendum, adhuc potest non agere, ac proinde effectus potest non existere hinc in causis necessariis axioma hoc: *Posito rationato, ponitur ratio sufficiens; seu posito effectu, ponitur causa,* valet etiam; e converso, scilicet: *Posita ratione sufficienti,* etc. In causis liberis, licet primum valeat, non tamen obtinet secundum.

ARTICULUS II.

DE EXISTENTIA, POSSIBILITATE, ET ESSENTIA ENTIIUM

12. Ostendimus in Logica [1] certo nobis constare de subjecti nostri et aliorum extra nos existentia. Si itaque tam in nobis, quam in aliis, solam actualem objectorum praesentiam in rerum ordine, seu *actualitatem* consideremus, habebitur universalis idea *existentiae*, per quam clare intelligimus tam in abstracto, quam in concreto, quid sit *existere*, seu *actu esse*, dummodo simplicissimum hunc conceptum definiendo obscuriorem non efficiamus.

In rebus existentibus notas ad invicem consociabiles apprehendimus: hinc diversa alia ipsis similia vel dissimilia, posse dari inferimus, et en notio *possibilitatis*, seu illius, quod *aliqua ratione esse potest*; cum autem quidquid non repugnat, aliqua ratione *esse possit*, hinc omne illud dicitur possibile, *quod non repugnat*: impossibile e contra. Ex eo autem quod ut aliquid actu existat, debeat esse possibile (notae enim contradictoriae sese mutuo destruunt), oritur divisio possibilitatis in *extrinsecam* et *intrinsicam*: haec sita est in exclusione omnis pugnae inter proprietates entis conceptum constituentes; illa in virtute causae potentis producere id, quod non repugnat: evidenter enim concipimus plura in se non repugnare, actu tamen non esse, ex defectu causae efficientis.

13. Porro juvat hic quoque advertere, sicut existentiae, ita possibilitatis ac impossibilitatis conceptus, juxta modo dic-

(1) Part. II. artic. 3. n. 45. et articul. 8. n. 69.

ta, habere fundamentum objective reale, quod de conceptu *existentiae* ne minimo quidem dubio subjacet. Si enim ex subjectiva dumtaxat animi comparatione, et *pure a priori* originem traheret, impossibilis foret nobis apprehensio omnimodae, praeter Deum, *non-existentiae* (1). Possibilitatis autem notio, quamvis negativa verborum expressione soleat communiter definiri, essentialiter tamen in convenientia consistit, estque saltem natura prior conceptu impossibilitatis, sicut *realitas* et *positivum* sunt quid prius *defectu* vel *limitatione* et *negatione* ejusdem. Jam vero, cum nihili nulla sit convenientia, haec tam in se quam in terminis, sive in abstracto sive in concreto spectetur, sicut revera spectari debet, aliquid objectivae realitatis metaphysicae aut physicae necessario involvit. Ex oppositionis denique ratione atque posterioritate conceptus impossibilitatis patet, ipsum quoque non esse meram tantum ac originariam rationis nostrae apprehensionem, seu formam fundamento objective reali destitutam. Nec obstat, impossibile dici *nihilum absolutum et negativum*, ad discrimen simplicis *non-existentiae*, seu *nihili positivi*; non enim loquimur de conceptu impossibilitatis *in se atque formaliter*, quia sic spectata, est utique nihilum absolutum, omni realitate carens; sed respectu ad intelligibilitatem terminorum oppositorum. Hac enim ratione accepta, et realitatem metaphysicam, et fundamentum objectivae realitatis necessario involvit; *nihili* namque *simpliciter*, seu *absoluti* nulla quoque est repugnantia vel oppositio; sicut itaque *limitatio* entis alicujus habet fundamentum reale, unde valeat positive apprehendi, scilicet mediante ulteriore realitate, quae deficit; ita et impossibilitas, median- tibus terminis realibus oppositionem constituentibus.

14. Intrinsicam possibilitatem et impossibilitatem est *absoluta*; extrinsecam vero *relativa*. Hinc, quod uni causae finitae est

(1) Conceptus *existentiae* si esset forma rationis nostrae pure a priori, sicut volunt Kantiani, jam ea, quae apparent existere, licet contingentia, deberemus necessario spectare ut existentia, et stante tali determinativo illius formae, seu apparentia, deberet nobis esse impossibilis apprehensio oppositi seu *non-existentiae*; quod est falsum de existentia omnium rerum, excepta existentia Dei. Excipi quidem potest, quod in adversariorum sententia etiam conceptus *non-existentiae* supponatur aequae forma subjectiva et a priori; verum ut diximus, stante determinativo pro conceptu, seu forma *existentiae* necessario reducenda ad actum, seu applicanda ipsis phaenomenis, deberet non posse etiam idealiter apprehendi omnimoda *non-existentia*.